

Prikazi, izvještaji, bilješke.

Zaboravljenje senjske bratovštine.

Dr Josip Frančišković.

Da je vjerski duh u Senju cvao u prošlim vjekovima, dokazom su nam mnoge crkve i kapele, koje su u ovom malenom gradiću bile podignute. Ne ćemo se zato čuditi, ako je bilo u njemu i raznih bratovština, u kojima se duh vjerski probudljivao. Od mnogih takvih bratovština danas nema ni spomena.

1. — Najstarija je i najobljubljenija u Senju bila bratovština »Svetog Tela« ili »Sv. Sakramenta«, čiji su se članovi zvali braća i sestre.

Bratovštine presv. Sakramenta — confraternite o compagnia del Ss. Corpo di Christo — postojale su u nekim talijanskim gradovima već u 15. vijeku. Promicali su ih ponajviše franjevci observanti. U Rimu su je zaveli 1501. petorica jednostavnih vjernika, koji bi se u crkvi sv. Lovre in Damaso svako jutro sastali, da sa gorućim svijećama prate presv. Sakrament do bolesnika. Primjer je njihov potaknuo mnoge vjernike, koji su im se pridružili tako, te je ovu bratovštinu potvrdio 1508. papa Julije II., koji je i sam postao njezinim članom.

No ova bratovština ne postaje prabratovštinom, koja se raširi po čitavom kat. svijetu, već takvu potvrdi P. Pavao III. u crkvi sv. Marije sopra Minerva 30. novembra 1539. Dade joj razne oproste i povlastice i svaka bratovština pod tim imenom, gdje god se ona podigne, dobiva iste oproste i ako se formalno ne pripoji ovoj prvoj koja je dobila naslov prabratovština — archiconfraternitas. To je ostalo i u novom crkvenom zakoniku, gdje se u can. 711. § 2. nalaže Ordinarijima, da ju nastoje u svakoj župi osnovati.

Svrha joj je častiti božanskoga Spasitelja u presv. Oltarskom sakramentu na razne načine i to pribivati pobožno sv. misi, i kad nije dužnost, blagoslovu (večernjici), primati često sv. pričest, posjećivati presv. Sakrament, pratiti sv. popudbinu, brinuti se za čistoću i ukras crkve i t. d. Spojiti se s bratovštinom može i vječno klanjanje.

Ritual (n. IV. gl. 4. t. 10.) propisuje, da se prije nego se nosi popudbina bolesniku pozvoni velikim zvonom na tornju, e da se čla-

novi bratovštine presv. Sakramenta i drugi vjernici uzmognu skupiti i pratiti svećenika s užanim svijećama. Taj se lijepi običaj gdje gdje zadržao, a većinom se zanemario i zapustio, pa se već ni zvonom ne daje znaka i skoro bi se htjelo privatno nositi kao u zemlji nevjerničkoj. »Sic tu nos visita, sicut Te colimus«.

Da je u biskupiji, a dosljedno i u Senju uvedena bila ova bratovština možemo zaključivati iz sinodalne naredbe, koju je izdao »fra Bonaventura Mancineli od Akvile reda male braće od observancije po božjoj milosti i stola apostolskoga biskup senjski i vrhovni gubernator biskupije modruške, ki sinod bi složen u Bakru u Vinodolu leta Gna. 1589. jenuara dan 22«. Tu se određuje: »Još zapovijedamo: da plovani nastoje svakom častjom kada se nosi sv. tilo k nemoćnomu, da se ima združiti i sprovoditi pukom onolikim, koliko je moguće s vrimenom i s nebom zgora, i da u njih crikvah imite skupiti bratovštinu od svetoga tila po vsaki put«. (Arhiv za povjesnicu jugosl. II. str. 87.)

Kada je bratovština osnovana u Senju nije poznato, nema u arhivima spomena. Ali da je već u 17. v. postojala razvidno je iz odluke grada i kaptola od 27. apr. 1696., kojom se zabranjuje u sprovodu mrtvih naricati i kose čupati pod kaznom od 25 zlatnih i to u korist bratovštine presv. Sakramenta; zatim iz matica umrlih od 1707. dalje, gdje se napose kod mrtvih članova ističe, da je bio »brat« ili »sestra« »Sv. Tela« ili »sv. Sakramenta« i kod takovog se postavlja posebno znak križa. Iz istih matica vidimo, da su članovi bili iz svih slojeva građana: bilo je tu biskupa, svećenika, vojničkih časnika, vojnika, gradskih plemića i sudaca, mladića, gospoda i djevojaka i iz malog puka, domaći i strani »fruštiri« (forestieri). Svi su smatrali za čast, da budu počasna straža Onomu, za koga su bili spremni, da proliju krv svoju, dok su vojevali — protiv glavnog tada neprijatelja kršćanstva Turčina, koji im je za ledima bio i zalijetao se u njihovo orlovo gnijezdo, ali dosta puta skrhao vrat pred njihovim gradskim zidinama i nikad u njih dopro nije osim kao sužani.

2. — Brojna članovima i doprinosima obilna bila je bratovština za duše u očistilištu. Ova je bratovština u crkvi najstarija barem po svom izvoru. Izvor im nalazimo u starokršćanskim pogrebnim društvima — kolegijima (fossore), a bija im je zadaća, da ne samo mrtva tjelesa braće dolično pokapaju, nego da se pobrinu i za dušu, za vjersku liturgičnu stranu pogreba, da skrbe za pogrebne mise i godišnjice. A nijesu li takva pogrebna vjerska društva postojala već i u samoj početnoj crkvi, u apostolsko doba? To možemo naslućivati iz Djela apostolskih, u kojima nam se za sv. Stjepana pripovijeda: »curraverunt Stephanum viri timorati«, dok kod pogreba Ananije i Safire sudjeluju samo »adolescentes, qui sepelierunt eos«. Viri timorati t. j. muževi, ljudi, koji između drugih vjernika teže za većim savršenstvom te su preuzeli i tu dužnost, da se brinu za pogreb i druge vjerske čine kod toga, na to nas upućuje i posebni izraz »curaverunt«, dakle nešto više, a ne samo sepelie-

runt. Prema tomu korijen bi ovoj bratovštini išao već u apostolsko doba. No formalne bratovštine u našem današnjem smislu za duše u očištilištu započinju sa drugim bratovštinama u 13. i 14. v. u vezi sa osnivanjem propovjedničkih redova. I laici svjetovnjaci naime htjeli su biti dionici raznih milosti, koje su redovi imali, pa su se dozvolom crkve udruživali u vjerska društva s posebnom svrhom dobročinstava za dušu i tijelo. Ljubav kršćanska nije se ograničavala samo na vremenita dobročinstva već i na duhovna u vremenu, pa i onkraj groba. Tako su nastale i bratovštine, kojima je svrha pripravljati vjernike na dobru smrt, a po smrti potpomagati ih zajedničkom molitvom, sv. misom i drugim dobrim djelima. — Sličnu bratovštinu predpostavlja i današnji Rim. Ritual (N. VI. gl. I. br. 11.). Crkva je i te bratovštine nadarivala duhovnim dobrima, raznim oprostima, pa su se brzo raširile po cijelom kršćanskom svijetu. Takovu posebnu bratovštinu za duše nalazimo i u Senju.

Osnovana je pod biskupom Pohmajevićem 22. aprila 1726. u crkvi na Rtu izvan grada, potvrđena i oprostima nadarena u Rimu 1. juna 1726. Da su i u ovu bratovštinu stupili odmah mnogi senjski vjernici možemo zaključiti kod pomanjkanja drugih izvora iz kapitula, kojim je bratovština odmah kod osnutka svoga raspolagala, a taj je bio za tadašnje prilike velik: početna je glavnica iznosila 1275 zlatnih. Imala je bratovština i svog duhovnika — kapelana, koji je imao dužnost, da svaki dan drži tihu misu u crkvi na Rtu za 106 zlatnih godišnjih te subotom članove ispovijeda, bolesne članove pohada, drži sastanke i dr. I ovoj se bratovštini zameo svaki trag.

3. — Tako isto nema danas spomena bratovštini sv. Nikole od Mire, zaštitnika mornara, koju su osnovali pod biskupom Čolićem 5. decembra 1749. mornari, tesači, kalafati radnici na senjskom brodogradilištu. I ova je imala svoga kapelana, pa prema tomu možemo suditi, da je imala i obilni kapital, kako to znamo za slične bratovštine u Bakru, Rijeci i drugdje po Primorju, koje su i siromašne članove novčano podupirale.

4. — Za prosuđivanje mjesnih prilika interesantna je bratovština pokornika (ca) pod zaštitom sv. Margarete Kortonske, koja se nakon tragične nagle smrti svog dugogodišnjeg griješnog druga obratila i kao franjevačka trećoretka provodila strogi pokornički život (1247.—1297.). Da je sličnih nevoljnika bilo i u Senju u 18. v. sasvim je shvatljivo, kad znamo, da su njemačka strana vojnička posada u gradu i neprestani ratovi uskoлебali stari hrvatski patrijarhalni moralni život; trgovačko pomorsko mjesto, gdje su se miješali mornari raznih naroda, pa nevolja, glad, kako čitamo u maticama vjenčanih u dodatku kod jedne ženidbe: »10. Jula 1940. ... a bil je drag kruh kvarta šenice sedam petic i dva groša«; onda nije čudo, da kadgod čitamo u maticama: Ja pop N. krstih mulo (nezakonito dijete) gospodičića N. (građanina) i njihove mlajše (sluškinje) i t. d. Izvanbračna djeca danas u sveopćoj pokvarenosti napose u većim gradovima još donekle dokazuju moralnost i ako se ničim opravdati ne dade, ali tada je to bila velika sra-

mota. Da takove digne iz kała, u koji su zapali i da ih sačuva od daljnih zlih koraka i poštenom društvu povrati, kršćanska je ljubav iznašla vjersko društvo bratovštinu i za takve sirote. Takovu bratovštinu nalazimo i u Senju u 18. v., koja je imala svog duhovnog vodu, svoje pobožne sastanke i dapače vlastitu sliku, koja se sada nalazi u crkvi Bl. Dj. Marije na Rtu.

Sliku ovu sv. Margarete kortonske za senjsku kongregaciju izradio je neki slikar imenom Paolo iz Gorice prema narudžbi presv. i preč. g. Conte Ridolfo D'Edling, dekana metropolitanske crkve u Gorici i komesara ove kongregacije. Za sliku je poslano iz Senja .9 maja 1754. na komesara lira 67 (ili 45 petica), a jer slikar nije bio s time sporazuman, poslalo mu se još 30 lira. Stajala je dakle 97 lira. Okvir je drveni napravio senjski stolar iz drva kupljenog u Senju kod trgovca Demellija Frana, što je sve stajalo 6 lira i 24 soldi. Okvir je bojadisao i lakirao slikar (pittore — soboslikar) senjski Fortunato Vergani za 6 lira.

Slika je prviput izložena bila na glavnom oltaru crkve Sv. Franje 18. novembra 1754. prigodom mjesečnog sastanka franjevačkih trećoredaca, jer je i svetica bila pokornica trećoretka. Inače nakon pjevanje sv. mise izvadila bi se sa oltara i postavila na zid u svetištu iste crkve, zašto je upravitelj morao na trošak kongregacije postaviti tri željezne šipke, na kojima je slika visjela i zato je kovaču platio 3 lire. Na oltaru gorilo bi dok je slika izvješena bila, osam debelih voštanih svijeća, nabavljenih kod trgovca u Senju g. Gauša. Svijeće bi se nakon svršenih funkcija odnijele u kuću upravitelja kongregacije. Sve nam to dokazuje, da je ova kongregacija vođena odjeljeno od trećeg reda, koji su vodili franjevci, pa je i s njima nestao, ali je god. 1911. opet uspostavljen.

Kako i kada je slika dospjela u crkvu na Rtu? Kad su Franjevci iz Senja otišli i crkva njihova prešla u upravu diecezanskoga sjemeništa (1806.) bit će da je ova kongregacija, ako je uopće još tada postojala, prešla u koju drugu crkvu ili onu na Rtu. Budući da je crkva na Rtu u polovici 19. v. upotrebljena kao vojnički magazin, to je sve vrednije bilo iz nje preneseno u katedralu ili u druge crkve. Crkva je ova opet otvorena 1865., a na bijelu je nedjelju 8. aprila 1866., iz katedrale u procesiji prenesena slika M. Božje i postavljena bila na glavni oltar. Prenos se svečano obavio, te su i mužari pucali, od kojih se jedan rasprsnuo i za čudo nikomu se nije ništa dogodilo, kako to spominje ljetopisac Accurti, gradanin senjski i konzul papinske države. Tom je zgodom valjda slika ove kongregacije tamo donesena. God. 1865. je zasaden i park oko crkve.

Kongregacija sv. Margarete obdržavala je i svoje sastanke, gdje bi upravitelj držao pokornicima kratku pouku, poticao ih na bogoljuban život i bodrio, da ustraju na započetom putu pokore, stavljajući im za uzor njihovu zaštitnicu. Sastanak bi završio sa pjesmom i molitvom, koja je slučajno sačuvana makar već zaboravljena i glasi:

»Imanaliti Pesan Ste Margarete od Kortone«:

Margarita pokoreća!

Koja plačeš grihe tvoje,

Mi, ki dila sagrišeća

Učinismo: Čin, da znoje

Od pokore tve slidimo,

i plačući nas krušimo.

} Ova dva versa dva puta
govoridu se.

Nas pokorne milostivnim

S tvojim pogliedom z Raja gliedaj,

Našim suzam ti skrušenim

Pravu žalost serca podaj,

Zač uvridismo pridobroga

Z grisi našimi često Boga.

} dva puta kao gore.

Ti goreća Božanstvenim

Od ljubavi ogniem svuda

Ah! izgaraš pricviljenim

Tvojim plačom dila huda

S venci od Div okrunjena

V raju jesi prošlavljena.

} dva puta kao gore.

Slava Ocu, ki sve može,

Siau, koi nas sahrani,

Slava i Tebi Duhu Bože,

Pomočnice nas uffani,

Kako od vika bilo je prie,

Sad je i bit će svud poslie.

} dva puta kao gore.

Nas pokorne milostivnim etc. si repete, come supra.

V. Moli za nas sveta Margarito,

R. Da dostojni učinimo se obećanjih Isukerstovih.

Pomolimo se.

Bože, koji službenicu tvoju Margaritu od puta pogubljenja na stazu spasenja milosrdno pripeljal jesi: s istim nam milosrdjem podaj, da koju pervu grišajuću sliditi nismo sramovali se, poslie pokoreću serčano slidovati slavimo se. Po Gnu našem Isukerstu Sinu tvojem, koi stobom žive i kraljuje u jedinstvu Duha Sga Bog po sve vike vikov. R. Amen.«

Podatke za ovu kongregaciju našao sam na jednim koricama Popisa kaptolskih spisa iz g. 1801. a pjesmu u istom popisu, gdje su navedeni i svi oprost. Sudeći po rukopisu ovu je pjesmu ubilježio pop Anton Cerovac, kanonik od g. 1730. do 1768.

Nestanak svih tih i drugih još vjerskih društava, kojih ni spomena nema, pripisati treba u prvom redu vjerskim reformama Josipa II. i jozefinizmu, koji je progonio ne samo crkvene redove, nego i razna vjerska društva, većinom vodena od redovnika, ali i po-

negdje nemaru svećenstva, a po tom i vjernika, čemu nas i današnjica uči. Što bi od kršćanstva bilo da su se na progone rimskih careva i poganstva uopće apostoli i njihovi nasljednici povukli iz javnog života i prepustili apatiji? Oni su prihvatili, što im je rimski ustav dozvoljavao: pogrebna društva i osnivali po tom uzoru »*Collegia cultorum Verbi*«, a tim postali juridička osoba pa kao takvi smjeli su po zakonu i sastanke držati. Time su se kršćani upoznavali, širili i napredovali do potpune pobjede 313. nakon skoro 300 godišnjeg progona i uskraćivanja javnog bogoštovlja.

Apsolutna fiziološka sterilnost?

Prof. A. Živković.

I. — U prošlom broju »Bogoslovske Smotre«¹ izvijestio sam o stručnim izvodima dvojice medicinara u jednoj veoma važnoj stvari: postoji li kod žene jedno vrijeme, u koje bi bila potpuno nesposobnom da ostane u blagoslovljenom stanju? Dr. Knaus i Dr. Ogino postavljaju tvrdnje, koje se u glavnom podudaraju i tvrde, da je to vrijeme prije i poslije osamdnevnog »termina začeća«, t. j. vremena u kojem je začeće moguće. Oni se ne zadovoljavaju možda nekom manjom ili većom vjerojatnošću ili mogućnošću, kako je to svojevremeno tvrdio Dr. Capellmann,² nego radi fizioloških uzroka i pozitivno utvrđenih pojava u ovom procesu, daju svojim tvrdnjama stupanj apsolutne sigurnosti. O stupnju sigurnosti baš i ovisi, kakav će sud i kakav će praktični zaključak povući katolička moralka za život i vladanje svojih vjernika. Tako je prof. F. Hürth, S. J., čije sam mišljenje naveo u cit. broju B. S., zauzeo jedno stanište, koje odgovara nesigurnosti stručnih medicinskih mišljenja o danima ageneze. Na to ga je najviše potakla tvrdnja Dra. Ogino, da sperma zadržaje svoju aktivnu sposobnost 3 do 4, pa čak i 8 dana. Uz abnormalnosti, koje znaju s bilo kakovih drugih razloga uslijediti, bio bi doista nemoguć i nesiguran svaki zaključak, kad bi taj navod stajao. Katolički bi dušobrižnik postupao nesavjesno, kad bi nesigurne i nedokazane tvrdnje uzeo za podlogu svojih savjeta u ispovijedaonici. Onima dakle, koji još uvijek nekako skeptično gledaju na čitavu stvar, nije se čuditi.

Međutim se čini, da stručna medicina ide u susret izvodima spomenute dvojice liječnika i da potvrđuje njihove teze. Javljaju se glasovi, iz istih krugova, koji na temelju svojih opažanja iz prakse, iz novijih istraživanja, dolaze do istih zaključaka. Upozoravam

¹ »Bogoslovska Smotra« br. 1/1932: O vremenu fiziološke sterilnosti, str. 81.

² Capellmann — Bergman: Pastoralmedizin 19. Aufl. str. 305 i si. Paderborn 1923. Bonifacius-Druckerei.